

اختلالات ویژه یادگیری

(تعاریف، سبب شناسی، تشخیص و مداخله)

نویسندگان

دکتر ابوالقاسم تقوی

مریم پلنگی

BF	یعقوبی، ابوالقاسم
۷۲۳	اختلالات ویژه یادگیری (تعاریف، سبب‌شناسی، تشخیص و مداخله)
۹ ر ۷ ی	نویسندگان: ابوالقاسم یعقوبی، مریم پلنگی
۱۳۹۷	همدان: مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا، ۱۳۹۷.
	۲۵۳ ص
	شابک: ۹۸۷-۶۰۰-۱۲۸-۲۴۳-۳
	کتابنامه: ۱. آموزش کودکان استثنایی، ۲. کودکان با نیازهای ویژه، ۳. نارساخوانی، نارسا نویسی، اختلال ریاضی. الف. پلنگی، مریم، نویسنده همکار، ب. همکار. عنوان رده‌بندی دیویی: ۱۵۵/۴۵۵

عنوان:	اختلالات ویژه یادگیری (تعاریف، سبب‌شناسی، تشخیص و مداخله)
مؤلفان:	نر ابوالقاسم یعقوبی، مریم پلنگی
ویراستار علمی:	د ۳ محمد رضا یوسف‌زاده چوسری
ناشر:	مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا
چاپخانه:	روسی
صفحه و قطع:	۲۵۳-وزیری
نوبت چاپ:	اول
تیراژ:	۱۰۰۰
قیمت:	۱۲۰۰۰ ریال
تاریخ انتشار:	۱۳۹۷
شابک:	۹۸۷-۶۰۰-۱۲۸-۲۴۳-۳
شماره کتاب:	۴۱۲-الف-ق

کلیه حقوق برای مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا محفوظ است

- مراکز فروش در همدان: ۱. دانشگاه بوعلی سینا، مرکز نشر دانشگاه - تلفکس: ۰۸۱-۱۱۰۲۷۰۰۰
 ۲. خیابان شهید حسین فهمیده، روبروی پارک مردم، فروشگاه مرکز نشر
 ۳. خیابان مهدیه روبروی خانه معلم - انتشارات دانشجو
- نمایندگی فروش در تهران: ۱. موسسه کتابیران، میدان انقلاب، خیابان لیاقی نژاد غربی (بعد از چهار راه کارگر جنوبی)،
 بعد از فروشگاه شایلات، پلاک ۲۳۷ تلفن: ۶۶۹۲۶۶۸۷-۶۶۴۲۳۴۱۶
 ۲. نوپردازان، میدان انقلاب، خیابان لیاقی نژاد، بین ۱۲ فروردین و اردیبهشت، پلاک ۲۰۶ تلفن: ۶۶۴۹۴۴۰۹-۶۶۴۱۱۱۷۳

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۱

بخش اول

کلیاتی در خصوص اختلالات ویژه یادگیری

فصل اول: تاریخچه اختلالات ویژه یادگیری.....	۳
۱-۱ تاریخچه.....	۳
۱-۲ تمایل به پذیرفتن علل عصب‌شناختی.....	۶
۱-۳ مشکلات اندازه‌گیری نادرست بدکارکردی عصب‌شناختی.....	۶
۱-۴ کاهش مقبولیت در غربابی و محیط‌گرایی.....	۸
۱-۵ پیشرفت‌های فناوری در پژوهش‌های عصب‌شناختی.....	۹
۱-۶ مراحل شکل‌گیری تاریخچه اختلالات ویژه یادگیری.....	۹
۱-۷ تاریخچه اختلالات یادگیری در ایران.....	۱۰
۱-۸ خلاصه مطالب فصل اول.....	۱۱
فصل دوم: تعریف و ویژگی‌های اختلالات ویژه یادگیری.....	۱۳
۲-۱ تعاریف متعدد اختلالات ویژه یادگیری.....	۱۳
۲-۱-۱ تعریف دولت فدرال از اختلالات ویژه یادگیری.....	۱۳
۲-۱-۲ تعریف کمیته ملی اختلالات ویژه یادگیری از اصطلاح اختلالات ویژه یادگیری.....	۱۴
۲-۲ کودک خردسال دارای اختلالات ویژه یادگیری.....	۱۵
۲-۳ تعریف عملیاتی دولت فدرال از اختلالات ویژه یادگیری.....	۱۷
۲-۴ ماهیت اختلالات ویژه یادگیری.....	۱۷
۲-۵ معیارهای تشخیصی اختلالات ویژه یادگیری.....	۱۸
۲-۶ ویژگیهای تشخیصی اختلالات ویژه یادگیری.....	۲۰
۲-۷ شیوع اختلال ویژه یادگیری.....	۳۰
۲-۸ بروز و سیر اختلال ویژه یادگیری.....	۳۱

۲-۹ طبقه‌بندی اختلالات ویژه یادگیری بر مبنای DSM-IV-IR.....	۳۱
۲-۹-۱ اختلال خواندن (دیس لکسی).....	۳۲
۲-۹-۱-۱ عوامل اختلال خواندن.....	۳۶
۲-۹-۱-۲ مراحل یادگیری خواندن.....	۳۷
۲-۹-۱-۳ ویژگی‌های رفتاری دانش‌آموزان دارای اختلال خواندن.....	۴۰
۲-۹-۱-۴ انواع نارساخوانی.....	۴۰
۲-۹-۲ اختلال در ریاضی (دیس کل کولی).....	۴۲
۲-۹-۳ اختلال در نوشتن (نارسانویسی).....	۵۰
۲-۹-۳-۱ نشانه‌ها و علائم نارسانویسی.....	۵۴
۲-۹-۳-۲ انواع اختلال در املا نویسی.....	۵۹
۲-۹-۴ مشاهیری که به اختلال ویژه یادگیری مبتلا بودند.....	۶۷
۲-۹-۵ حیطه‌های سنجش، اندازه‌گیری و ارزشیابی.....	۷۲
۲-۱۰ خلاصه مطالب فصل دوم.....	۷۳
فصل سوم: سبب‌شناسی اختلالات ویژه یادگیری در نوآموزان پیش دبستانی.....	۷۷
۳-۱ فهرست علل اختلالات ویژه یادگیری.....	۷۷
۳-۲ نظریه‌های مختلف در زمینه اختلالات ویژه در یادگیری.....	۸۷
۳-۲-۱ نظریه غلبه طرفی مغز.....	۸۸
۳-۲-۲ نظریه شناخت‌گرایان.....	۹۲
۳-۲-۳ نظریه روان‌کاوان.....	۹۲
۳-۲-۴ نظریه کوتاهی دامنه توجه.....	۹۳
۳-۲-۵ نظریه فرابری آگاهی‌ها.....	۹۳
۳-۲-۶ نظریه تأخیر رشد.....	۹۴
۳-۲-۷ نظریه ضایعات خفیف مغزی.....	۹۴
۳-۲-۸ نظریه چند عاملی.....	۹۵

بخش دوم

شناسایی و مداخله بهنگام نوآموزان مشکوک به مشکلات ویژه یادگیری

فصل چهارم: مداخله زودهنگام و شناسایی نشانه‌های اختلالات ویژه یادگیری در پیش از

دبستان..... ۹۹

۱-۴ مداخله زودهنگام چیست؟..... ۹۹

۲-۴ طراحی مداخلات زودهنگام..... ۱۰۱

۳-۴ مؤلفه‌های مداخله زودهنگام کودکان با ناتوانی یادگیری در پیش از دبستان..... ۱۰۲

۴-۴ فرایند تشخیص و مداخله زودهنگام کودکان با ناتوانی یادگیری در پیش از دبستان..... ۱۰۴

۱-۴-۴ غربالگری..... ۱۰۴

۲-۴-۴ بررسی شاخص‌های خط..... ۱۰۵

۳-۴-۴ مشاهدات منظم..... ۱۰۷

۴-۴-۴ ارزیابی فراگیر..... ۱۰۸

۵-۴ نشانه‌های تشخیص زودهنگام ناتوانی یادگیری احتمالی..... ۱۰۹

۶-۴ اهداف تفصیلی دوره پیش‌دبستانی..... ۱۱۱

۱-۶-۴ تقویت مهارت‌های خودگردانی و دستیابی به مهم‌خود..... ۱۱۳

۲-۶-۴ تقویت مهارت‌های خودگردانی و احساس استقلال که..... ۱۱۴

۳-۶-۴ تقویت حافظه شنیداری و آگاهی از ساختار آواشناختی..... ۱۱۶

۴-۶-۴ تقویت حافظه شنیداری و آگاهی از ساختار آواشناختی..... ۱۱۸

۵-۶-۴ تقویت حافظه دیداری، دقت و توجه و حافظه فعال..... ۱۱۸

۶-۶-۴ فعالیت زبانی و ارتباطی..... ۱۲۱

۷-۶-۴ فعالیت‌های اجتماعی..... ۱۲۴

۷-۴ خلاصه مطالب فصل چهارم..... ۱۲۶

فصل پنجم: عوامل موفقیت در برنامه آموزش توان‌بخشی توسط درمانگران..... ۱۲۹

۱-۵ عوامل موفقیت برنامه آموزش توان‌بخشی..... ۱۲۹

- ۵-۲ مهارت‌های برنامه‌آمادگی یادگیری..... ۱۳۰
- ۵-۲-۱ درک پیام‌های کلامی و غیرکلامی..... ۱۳۱
- ۵-۲-۲ تقویت روحیه پرسشگری..... ۱۳۱
- ۵-۲-۴ خواندن..... ۱۳۲
- ۵-۲-۵ نوشتن..... ۱۳۲
- ۵-۳ آموزش مهارت‌های مؤلفه‌های زود هنگام..... ۱۳۳
- ۵-۴ تمرینات کام..... ۱۳۵
- ۵-۵ تمرینات تزاکی و تنش اندام‌ها در این حیطه..... ۱۳۸
- ۵-۶ تمرینات حرکت شعاع..... ۱۴۰
- ۵-۷ تمرینات هماهنگی چشم و دست..... ۱۴۱
- ۵-۸ تقویت دقت، توجه و تمرکز حسی..... ۱۴۳
- ۵-۹ تقویت حافظه شنیداری و آگاهی شناسایی آواشناختی و حافظه فعال..... ۱۴۶
- ۵-۱۰ تقویت حافظه دیداری، دقت و شناسایی..... ۱۴۸
- ۵-۱۱ فعالیت زبانی و ارتباطی..... ۱۴۹
- ۵-۱۲ فعالیت‌های اجتماعی..... ۱۵۲
- ۵-۱۳ راهبردهای عمومی آموزشی برای ترمیم و درمان اختلال املا..... ۱۵۵
- ۵-۱۳-۱ درمان‌های وارونه‌نویسی و قرینه‌نویسی..... ۱۵۶
- ۵-۱۳-۲ راهبردهای عمومی نوشتن برای درمان اختلال نوشتاری..... ۱۵۶
- ۵-۱۴ مزایای مداخله بهنگام..... ۱۵۷
- ۵-۱۵ خلاصه مطالب فصل پنجم..... ۱۵۸
- فصل ششم: مسائل عملی در زمینه یادگیری دانش‌آموزان مبتلا به اختلالات ویژه یادگیری..... ۱۶۱
- ۶-۱ کار عملی در حوزه اختلالات ویژه یادگیری..... ۱۶۱
- ۶-۱-۱ شیوه‌های شناسایی اختلالات ویژه یادگیری در مدارس ابتدایی..... ۱۶۲
- ۶-۱-۲ فراگرد تشخیص و بازپروری در مراکز آموزشی و توانبخشی اختلالات ویژه یادگیری..... ۱۶۲
- ۶-۲ انواع آزمون‌های تشخیصی انفرادی اختلالات ویژه یادگیری..... ۱۶۴

- ۱-۲-۱ آزمون‌های رسمی اختلالات ویژه یادگیری..... ۱۶۴
- ۱-۲-۱-۱ مقیاس هوشی وکسلر..... ۱۶۴
- ۱-۲-۳ تنظیم طرح بازپروری بر اساس تشخیص حاصله..... ۱۸۸
- ضمایم..... ۱۸۹
- منابع و مأخذ..... ۲۲۷

پیشگفتار

از جمله مسائلی که در دهه‌های اخیر مورد توجه پژوهشگران و متخصصان و صاحب‌نظران حوزه روان‌شناسی و تعلیم و تربیت قرار گرفته است بحث اختلالات ویژه یادگیری می‌باشد.

اختلالات یادگیری خاص^۱، یکی از پیچیده‌ترین اختلال‌هایی است که به حوزه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی معرفی شده است. طبق راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی، اصطلاح اختلال یادگیری خاص برای پوشش دادن اختلال‌هایی استفاده می‌شود که هر کدام یکی از عملکردهای افراد در آزمون‌های استاندارد شده را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ مثل خواندن، نوشتن و ریاضیات. دانش‌آموزان مبتلا به این اختلال بسیار کمتر از آن‌ها که از سن و سطح هوشی آنها انتظار می‌رود، موفق می‌شوند. افراد مبتلا به اختلال یادگیری در تنظیم اطلاعات، ادراک دیداری و شنیداری، حافظه و توجه نقص دارند (جی، ۱۳۹۲).

متخصصان آموزشی با بسیاری از کودکان مبتلا به این اختلال مواجه می‌شوند که دچار اختلالات ویژه یادگیری هستند ولی علم پزشکی هیچ گونه علامتی در ناحیه‌های عصبی یا ضایعات مغزی در آنان نمی‌یابد؛ در حالی که کودکان دیگری هستند که دچار ضایعات مشخص شده مغزی‌اند، اما هیچ گونه اشکالی در یادگیری ندارند. اکنون لقب نارسایی‌ها یا اختلالات ویژه در یادگیری را برای این گونه کودکان که با وجود هوش به‌جا در یک یا چند زمینه مانند: خواندن، نوشتن، سخن گفتن، فهم ریاضیات و غیره دچار نارسایی در یادگیری هستند، به کار می‌برند (سیف‌نراقی و نادری، ۱۳۹۵).

1. Specific Learning Disorder

کودکان منحصر به فرد هستند. هر یک از آن‌ها به صورت‌های مختلفی یاد می‌گیرند و برای یادگیری مؤثرتر به آموزش‌های خاص و کمک‌های بیشتر نیاز دارند. زمانی آموزش خاص می‌تواند به تدوین برنامه مناسبی برای کمک به دانش‌آموزان منجر شود که بتواند درباره نیازهای آن‌ها اطلاعاتی فراهم آورد. بخش بزرگی از اطلاعات مورد نیاز مربوط به اینکه آن‌ها چه می‌دانند و چه انجام می‌دهند و چه چیزهایی می‌توانند یاد بگیرند و انجام دهند، است (باشعور لشگری، ۱۳۸۸). تعیین اختلالات ویژه یادگیری در کودکان پیش‌دبستانی به این بستگی دارد که مربیان قادر باشند رفتار متناسب با سن کودک مشاهده نمایند. این ملاحظات اغلب شامل مهارت‌های مورد نیاز کودکان برای ورود به دبستان (هم‌چون با قیچی کا بریدن نگه داشتن یک مداد شمعی، داشتن یک تجربه مشترک با یک همکلاسی و غیره) است. بعضی از کودکان در رشد مهارت‌های حرکتی ظریف یا درشت مشکل دارند. این تأخیرها در پردازش اطلاعات می‌تواند بر روی یادگیری کودک، توانایی او برای برقراری ارتباط و شرکت اجتماعی و عاطفی او اثر گذارد. در این خصوص مدیران، مربیان و معلمان مراکز پیش از دبستان و دبستان باید با همکاری متخصصان، محیط‌های آموزشی غنی همراه با باری‌های آموزشی طراحی نمایند تا کودکان در جهت تقویت و بهبود پیش‌نیازهای یادگیری همچون مهارت‌های حرکتی، مهارت‌های ادراکی، توجه، پردازش بینایی-فضایی، زبان و حافظه حسی را تقویت کنند. بنابراین اطلاع از ناتوانی‌ها، توانایی‌ها و قابلیت‌های کودکان در سنین پیش از دبستان، توسط مربیان آشنا به حوزه اختلالات ویژه یادگیری به طور چشمگیری در موفقیت‌های بعدی و پیشگیری از اختلالات مؤثر است. به همین دلیل، در این کتاب در خصوص مراحل شکل‌گیری و تاریخچه اختلالات ویژه یادگیری، تعاریف اختلالات یادگیری، ویژگی‌های تشخیصی کودکان دارای اختلالات ویژه یادگیری، شدت اختلالات ویژه یادگیری، شیوع و سیر و بروز اختلالات ویژه یادگیری و طبقه‌بندی آن، نشانه‌ها و علائم و سبب‌شناسی اختلالات ویژه یادگیری، شناسایی و مداخله زودهنگام نوآموزان با مشکلات ویژه

یادگیری، آموزش مهارت‌های مؤلفه‌های زود هنگام ارزیابی و تشخیص این کودکان و مداخلات ویژه برای رفع مشکل دانش‌آموزان دارای اختلالات ویژه یادگیری مطالب مفید و راهکارهای مناسب ارائه شده است.

بنابراین، هدف از نگارش این کتاب کمک به متخصصان این حوزه و نیز کودکان دارای اختلالات ویژه یادگیری است تا از این رهگذر بتوان در زمینه اختلالات یادگیری، چگونگی تشخیص و مداخله بهنگام کودکان با اختلالات ویژه یادگیری اطلاعات لازم را به دست آورد؛ زیرا با شناخت کافی این کودکان و اقدامات به موقع می‌توان از آسیب‌های بعدی کودکان از قبیل جلوگیری از افت تحصیلی دانش‌آموزان، ناکامی آن‌ها، اضطراب و افسردگی و بسیاری موارد دیگر جلوگیری نمود. می‌توان با آموزش و مداخلات مناسب، مسئولیت پیامدهای به‌تر یا بدتر یادگیری در دوره بعد از پیش‌دبستانی این کودکان را فقط بر دوش والدین قرار نداد؛ بنابراین، یکی از زیربنایی‌ترین فرضیه‌ها در آموزش ویژه در دوره اول کودکی، این است که مداخله زود هنگام متخصصان این حوزه، تغییرات مهمی را در رشد و تحول کودکان دارای اختلالات ویژه یادگیری ایجاد می‌کند و زمانی می‌توان به اهمیت این مسأله پی برد که دانست، هر چه ناتوانی‌های کودکان زودتر شناخته شود، زودتر تصحیح می‌گردد و حتی از ایجاد الگوها و عادت‌های نامطلوب و واکنش‌های عاطفی کاسته می‌شود.

کتاب اختلالات ویژه یادگیری در شش فصل تنظیم شده است. این فصول شامل مراحل شکل‌گیری، تاریخچه، تعاریف و ویژگی‌ها و طبقه‌بندی اختلالات ویژه یادگیری شامل نارساخوانی، نارسانویسی، اختلال ریاضی، ویژگی‌های تشخیصی کودکان دارای اختلالات ویژه یادگیری، شدت، شیوع و سیر و بروز و طبقه‌بندی اختلالات ویژه یادگیری، نشانه‌ها و علایم سبب‌شناسی طراحی مداخلات بهنگام، شناسایی و مداخله زود هنگام نوآموزان با مشکلات ویژه یادگیری، آموزش مهارت‌های مؤلفه‌های زود هنگام ارزیابی و تشخیص این کودکان و مداخلات ویژه برای رفع مشکل دانش‌آموزان دارای

اختلالات ویژه یادگیری می‌باشد و راهکارهای مناسبی را ارائه کرده است. در پایان نیز نمونه‌ای از کار عملی مراکز اختلالات یادگیری تنظیم شده است.

مؤلفان تمایل دارند تا از مسئولین مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا همدان که امکان انتشار این کتاب را فراهم نمودند و همچنین از خانم رنجبران که زحمت ویراستاری کتاب را متبل شد، تشکر و قدردانی نمایند.

امید است مباحث این کتاب مورد استفاده استادان، دانشجویان، آموزگاران، اولیا و دانش‌آموزان قرار بگیرد. بدون تردید، کتاب خالی از ایراد نیست؛ لذا تقاضا داریم از نظرات و راهنمایی‌های عزیزان در هر چه پربارتر شدن آن، بهره ببریم. رهنمودهای ارزشمند خود را به نشانی ایمیل yaghobi41@yahoo.com و یا maryampalangi@gmail.com ارسال نمایید تا در چاپ‌های بعدی لحاظ گردد.

و من الله توفیق!